

I N V E N T O I N T I R A P O R T T I

li, Herva

Sähköaseman ja siirtokuormausalueen suunnittelualueiden arkeologinen inventointi
23.9. ja 26.10.2020

Museovirasto

Arkeologiset kenttäpalvelut

Vesa Laulumaa

Tiivistelmä

Fingrid Oyj suunnittelee sähköaseman rakentamista lin Hervaan ja Hervan siirtokuormausaluetta lin Nybyn läheisyyteen. Sähköaseman suunnittelualueen koko on noin 148 hehtaaria ja siirtokuormausaseman noin 25 hehtaaria. Museoviraston Arkeologisten kenttäpalveluiden tutkija Vesa Laulumaa teki arkeologisen inventoinnin sähköaseman alueella 23.9.2020 ja siirtokuormausalueella 26.10.2020. Kummaltakaan alueelta ei löytynyt kiinteitä muinaisjäännöksiä tai muita kulttuuriperintökohteita. Sähköaseman kohdalla oli etukäteen olemassa potentiaalia kivikautisen asutuksen löytymiseen, sillä se sijaitsee kivikautisella rannankorkeudella, joka ajoittuu noin 4850–3850 eaa, noin 20 km nykyisestä rannikosta. Alueen alava topografia on ehkä kuitenkin tehnyt siitä huonon asumista ajatellen.

Hervan siirtokuormausasema sijaitsee vain kilometri nykyisestä rannasta ja alueen arkeologinen potentiaali oli rautakauden lopulle sijoittuvassa asutuksessa tai muissa rakenteissa. Näistä ei kuitenkaan havaittu merkkejä.

Historiallisen ajan lähdemateriaalin perusteella ei löytynyt tietoja kummankaan alueen 1900-lukua varhaisemmasta historiallisen ajan asutuksesta eikä mitään siihen viittaavaa tullut inventoinnissa esiin.

Sisällys

Arkistotiedot

Sijaintikartta

1. Johdanto	1
2. Hervan sähköaseman suunnittelualue	2
3. Hervan siirtokuormausalue	4
4. Inventoinnin kulku ja tulokset	7
4.1. Inventoinnin valmistelu	7
4.2. Inventoinnin maastotyöt ja tulokset.	7
5. Yhteenveto	9
Kuvaluettelo	10
Lähteet.....	10

Kannen kuva: AKDG6613:3 Inventointialueen maisemaa Hervassa. Kivijärvi ja sen ympärillä Kivijärvensuo. Droonikuva lännestä.

Raportissa käytetyt pohjakartat ja korkeusaineisto: Maanmittauslaitos 2020

Kuvat: Vesa Laulumaa Arkeologiset kenttäpalvelut

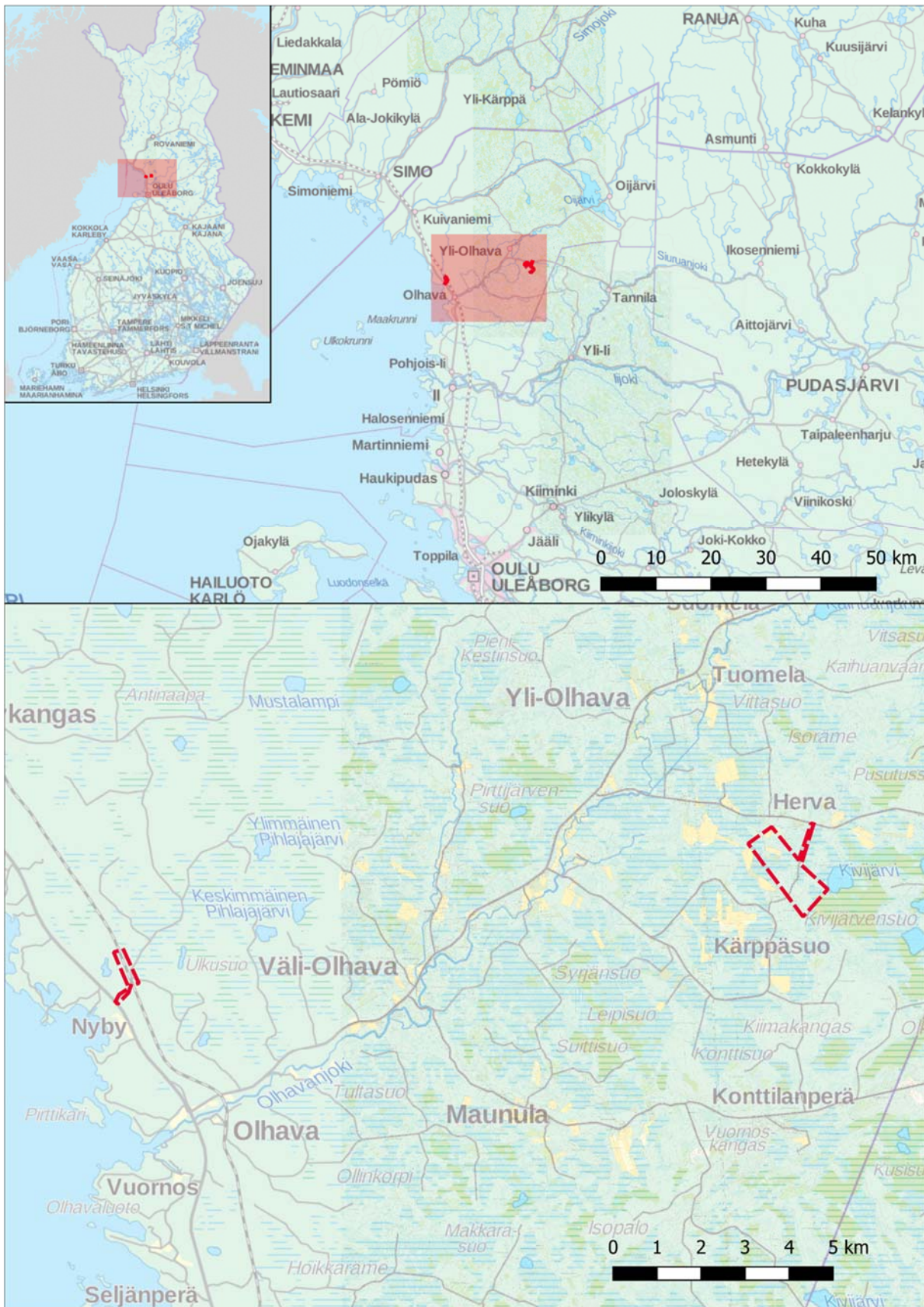
Arkistotiedot

Tutkimus:	li Herva, sähköaseman ja siirtoalueen suunnittelualueiden arkeologinen inventointi
Tutkimuksen suorittaja:	Tutkija Vesa Laulumaa Museovirasto, Arkeologiset kenttäpalvelut
Tutkimuksen tilaaja:	Fingrid Oyj, Lökkisepäntie 21, 00620 Helsinki
Tutkimusalueen laajuus:	Hervan sähköaseman suunnittelualue noin 148 hehtaaria ja siirtoalue noin 25 hehtaaria
Kenttätöaika:	23.9. ja 26.10.2020
Valokuvat:	AKDG6613:1–8
Koordinaatit:	Hervan sähköaseman inventointialueen keskipiste P: 7266928, I: 438451 Hervan siirtoalueen inventointialueen keskipiste P: 7264431, I: 423227

Raportti on arkistoituna pdf-muodossa Museoviraston asiakirjanhallintajärjestelmässä. Kopio on toimitettu työn tilaajalle.

Sijaintikartta

Inventointialueet. Itäinen rajaus = Hervan sähköasema, läntinen rajaus = Hervan siirtoalue

1. Johdanto

Fingrid Oyj suunnittelee sähköaseman rakentamista lin Hervaan ja Hervan siirtokuormausaluetta lin Nybyn läheisyyteen (ks. sijaintikartta edellinen sivu). Sähköaseman suunnittelualueen koko on noin 148 hehtaaria ja siirtokuormausaseman noin 25 hehtaaria. Siirtokuormausalueilla oli eteläinen ja pohjoinen vaihtoehto, mutta niistä eteläinen oli jo pois suljettu, joten inventointi kohdistui vain pohjoiseen vaihtoehtoon. Pohjois-Pohjanmaan maakuntamuseo on edellyttänyt lausunnossaan 30.4.2020 (OUKA/4811/12.03.03.05/2020) molempien alueiden arkeologista inventointia.

Museoviraston Arkeologisten kenttäpalveluiden tutkija Vesa Laulumaa teki Fingridin tilauksesta arkeologisen inventoinnin sähköaseman suunnittelualueella 23.9. ja siirtokuormausalueella 26.10.2020. Sähköaseman alueesta oli osa inventoitu jo Fingridin tilaaman Vaala Nuojunkangas-Rovaniemi Petäjäskoski voimajohtoreitin arkeologisen inventoinnin yhteydessä syyskuussa 2020.

Helsingissä 30.11.2020

Vesa Laulumaa

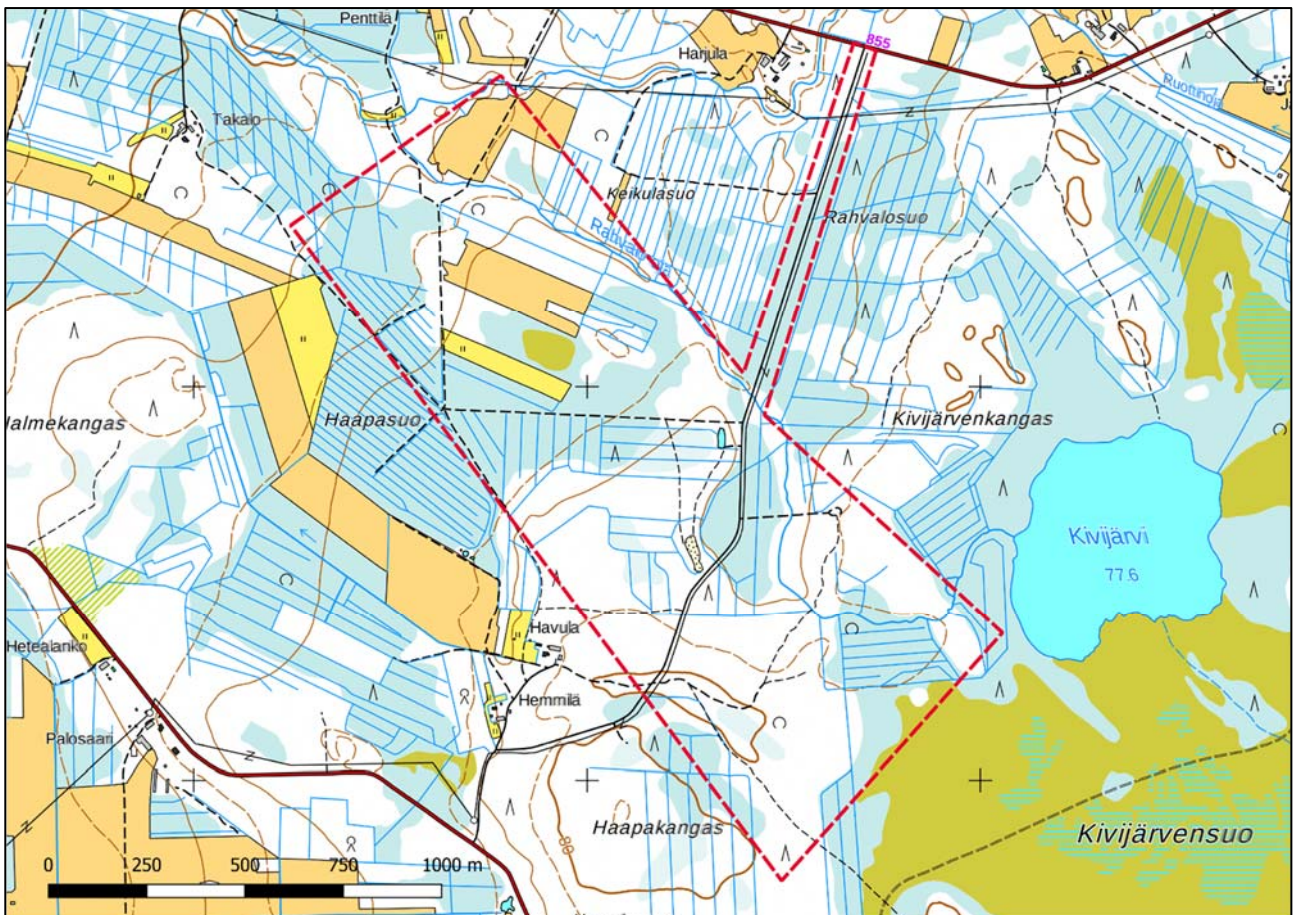

Kuva 1. Hervan sähköaseman suunnittelualueen kaakkoisosaa. Vasemmassa laidassa Kivijärvensuo, johon alue päättyy. Droonikuva luoteesta. (AKDG6613:1)

2. Hervan sähköaseman suunnittelualue

Suunnittelualue sijaitsee noin 25 kilometriä lin keskustasta koilliseen Hervassa, Vaaraojantien eteläpuolella. Vaaraojantieltä lähtee suunnittelualueen läpi kulkeva Turhapurontie, jonka ympäristöä inventoitiin noin 20 metrin leveydeltä, koska tietä joudutaan ilmeisesti parantamaan (kuvat 1 ja 2). Sähköaseman suunnittelualue on kaakko-luoteis-suuntainen 2 km pitkä ja 700 metriä leveä. Alue on tasaista ja koostuu pääosin pelloista ja ojitetuista metsistä sekä soista, keskiosan muodostaa hiekkamoreenista koostuva kohouma, jossa on matalia, osin vedentäyttämiä, hiekkakuoppia. Korkein kohta on alueen kaakkoiskulmassa, noin 80 m mpy, josta maasto laskee tasaisesti länttä kohti ja matalimmat alueet noin 65 m mpy ovat länsilaidassa. Hieman korkeammalla olevat maaperältään hiekkaiset alueet ovat mäntyvaltaista kangasta, muualla kasvaa sekametsää ja vesakkoa ja maaperä on hiesua ja turvetta.

Asutusta suunnittelualueella ei ole eikä sieltä tunneta ennestään muinaisjäännöksiä. Lähin muinaisjäännös on noin 4,5 kilometrin päässä kaakossa oleva Konttikangas (mj.tunnus 972010004), jossa on esihistoriallisia rakkakuoppia ja kivilatomuksia.

Kuva 2. Peruskarttaote Hervan sähköaseman suunnittelualueesta.

3. Hervan siirtokuormausalue

Alue sijaitsee noin 19 km lin keskustasta pohjoiseen Nybyssä valtatie 4 itäpuolella, Perämeren rantaan on matkaa noin kilometri (kuva 7). Alueen läpi kulkee pohjois-etelä-suuntaisesti junarata (kuva 5) ja alueella on myös sorapintaista tiestöä. Ympäristö on metsäistä ja melko kostea lukuun ottamatta matalia kalliomäkiä. Kosteammillä alueilla puusto on sekametsää ja kuivemmillä kallioalueilla valtapuuna on mänty (kuva 6). Maa-perä on hiekkaa, moreenia ja kalliota. Radan itäpuolella on hakkuualueita.

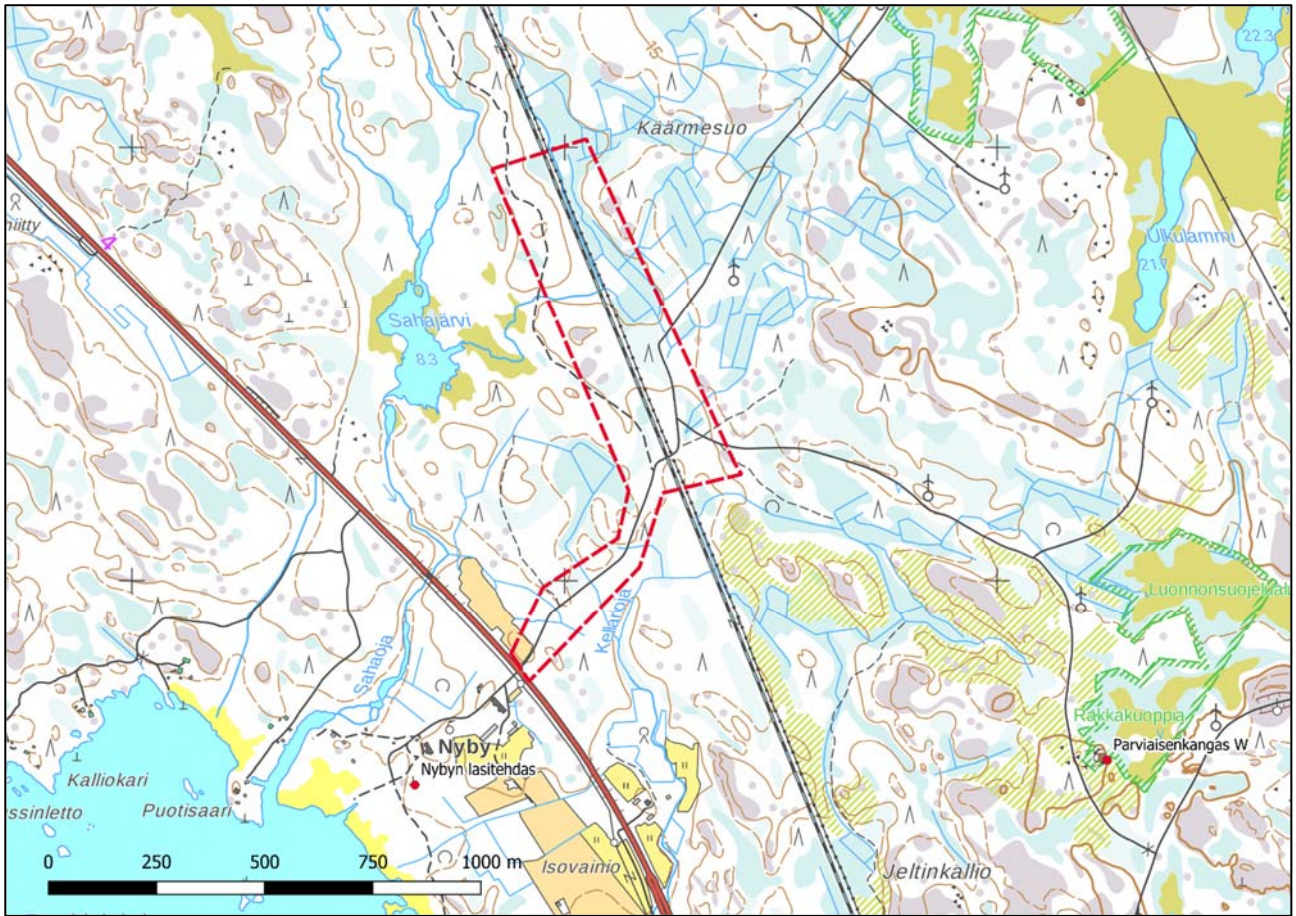

Kuva 5. Siirtoalueen läpi kulkee rautatie. Kuva etelästä. (AKDG6613:8)

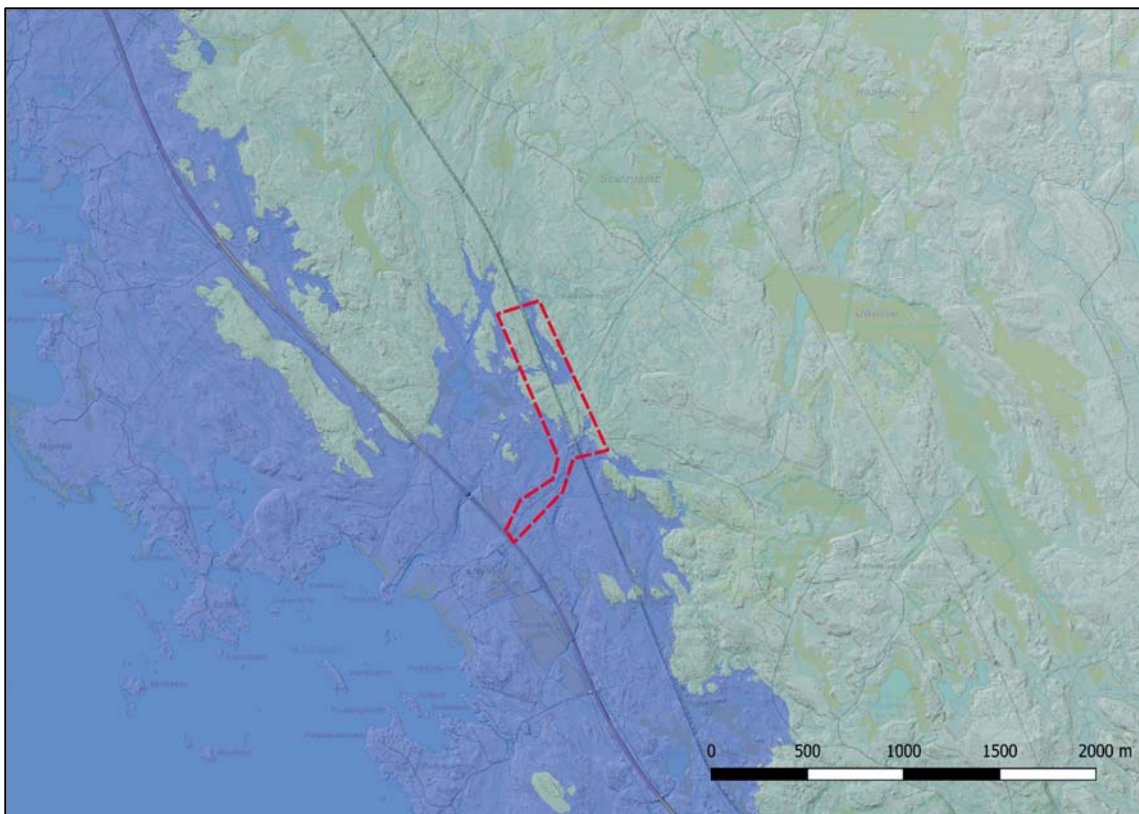
Kuva 6. Hervan siirtoalueen läntisen osan kallioaluetta. Kuva etelästä. (AKDG6613:4)

Alueelta ei tunneta ennestään muinaisjäännöskohteita. Lähimmät ovat Nybyn lasitehdas (muinaisjäännöstunnus 139010005) valtatie 4 länsipuolella, jossa on jäänteitä 1700–1800-luvulla paikalla sijainneesta lasitehtaasta ja noin kilometri kaakkoon on Parviaisenkangas W (mj-tunnus 139010045), jossa on rakkakuoppia esihistorialliselta ajalta.

Kuva 7. Peruskarttaote Hervan siirtokuormaustalueesta. Lounaispuolella on Nybyn lasitehdas ja noin kilometri kaakkoon sijaitsee Parviaisenkangas W.

Alue sijaitsee lähellä merta ja on sijaintikorkeudeltaan matala, suurimmaksi osaksi 5–10 metriä mpy (meren pinnan yläpuolella). Ympäristöhistoriallisesti tämä merkitsee, että se on noussut Itämerestä jääkauden jälkeisen maankohoamisen seurauksena vasta rautakauden aikana (kuva 8). Vielä rautakauden alkupuolella, noin 100 vuotta jaa (jälkeen ajanlaskun alun), se oli kokonaan merenpeitossa. Rautakauden loppupuolella, noin vuoden 800 tienoilla, alueen itäisimmät ja pohjoisimmat osat olivat nousseet merestä.

Kuva 8. Hervan siirtoalue nousi maankohoamisen seurauksena merestä vasta rautakauden loppupuolella. Karttaan on hahmotettu rantavaihe vuoden 800 tienoilla 10 metrin korkeuskäyrän mukaisesti.

Historiallisen ajan lähteissä ei ole merkkejä asutuksesta inventointi-alueella. 1800-luvun pitäjänkarttaan on merkitty lasitehdas, Glasbruk. Junarata on kulkenut ilmeisesti samalla kohtaa kuin nykyinenkin (kuva 9).

Hervan siirtokuormaustalueella on tehty yksi aiempi sitä sivuava arkeologinen tutkimus. Vuonna 2015 Tapani Rostedt Keskipohjanmaan Arkeologia-palvelusta inventoi Iin Palokankaan tuulivoimapuistoa. Inventointialue oli pieneltä osin päällekkäin siirtokuormaustalueen kanssa radan itäpuolisella alueella.

Kuva 9. Ote 1800-luvun puolen välin pitäjänkartasta, johon on merkitty Nyby ja lasitehdas.

4. Inventoinnin kulku ja tulokset

4.1. Inventoinnin valmistelu

Inventoinnin valmisteluissa käytiin läpi aiemmat tutkimusraportit, historiallisen ajan karttamateriaalia ja muinaisjäännösrekisterin tiedot. Esihistorian osalta tärkein lähdeaineisto oli Museoviraston raporttitietokanta ja muinaisjäännösrekisteri. Arkeologista potentiaalia inventointialueen eri osissa erityisesti esihistorian kannalta selvitettiin myös rantavaiheita rekonstruoiden. Eri rantavaiheiden maastomalleja tehtiin Maanmittauslaitoksen avoimien aineistojen tiedostopalvelusta ladatuilla 2 metrin korkeusmallitiedostoilla, joista tuotettiin eri aikakausien ja rannan korkeuksien rekonstruktioita. Mallinnukset tehtiin QGIS-ohjelmalla.

Maanmittauslaitokselta saatavissa oleva korkeusmalliaineistoa käytettiin myös vinovalovarjosteen (DEM-mallin) luomiseen. Sen ohella käytettiin myös Maanmittauslaitoksen Paikkatietoikkuna-verkkopalvelun tarjoamaa vinovalovarjostetta. Näiden pohjalta tehtiin inventoinnin valmisteluvaiheessa havaintoja kohteista, jotka erottuvat kuvissa mahdollisina ihmisen tekeminä rakenteina, kuten esim. tervahaudat, hiilimiilut ja kivikautiset asumuspainanteet. Tällä kertaa ei havaittu mitään sellaista, joka olisi viitannut edellä mainitun kaltaisiin ilmiöihin inventoitavalla alueella.

4.2. Inventoinnin maastotyöt ja tulokset.

Inventoinnin maastotyöt tehtiin Hervan sähköaseman osalta hyvissä olosuhteissa syksyisessä säässä 23.9.2020. Hervan siirtokuormaustalueen maastotöiden aikaan 26.10. olosuhteet olivat jo hieman talviset, mutta inventointi pystyttiin suorittamaan tyydyttävästi.

Hervan sähköasema

Sähköaseman suunnittelualuetta oli inventoitu jo voimajohtoreitin inventoinnin yhteydessä syyskuussa 2020 ja työtä täydennettiin 23.9.2020 (kuva 10). Alue on pääosin ojitettua metsää ja suota, jota ei käyty läpi kuin pikaisesti havainnoimalla. Päähuomio keskittyi hieman korkeammalla maastossa oleviin hiekkamoreenialueisiin, jotka olivat potentiaalisimpia kivikautisten kohteiden löytymisen kannalta. Havaintomahdollisuudet olivat hyvät, koska alueella oli hiekkakuoppia ja kuluneita maastonkohtia. Mitään kivikautiseen asuinpaikkaan viittaavaa ei kuitenkaan havaittu. Muutamia koepistoja tehtiin myös matalille rantamuodostumille, mutta tuloksetta. Historiallisen ajan asutukseen tai elinkeinoin liittyviä kohteita ei myöskään tullut esiin.

Hervan siirtokuormaustalue

Päähuomio inventoinnissa keskittyi mahdollisten rautakautisten rakenteiden etsimiseen. Pääasiassa yritettiin löytää kivirakenteita kuten kiviröykkiöitä tai latomuksia tai keittokuoppia. Alue oli pieni, vain 25 hehtaaria, ja se käytiin lähes kokonaan läpi, lukuun ottamatta erityisen märkiä soistuneita kohtia. Maasto oli hyvin märkää johtuen syksyn runsaista sateista. Rautakauden loppua varhaisemmaksi ajoittuvia arkeologisia kohteita ei ollut odotettavissa. Historialliseen aikaan liittyvien kohteiden odotusarvo oli myös pieni eikä niitäkään tullut esiin.

5. Yhteenveto

Hervan sähköaseman suunnittelualueella tehtiin arkeologinen inventointi 23.9.2020 ja siirtokuormausalueella 26.10.2020. Kummaltakaan alueelta ei löytynyt kiinteitä muinaisjäännöksiä tai muita kulttuuriperintökohteita. Sähköaseman kohdalla oli etukäteen olemassa potentiaalia kivistä asutuksen löytymiseen, sillä se sijaitsee kivistä rannankorkeudella, joka ajoittuu noin 4850–3850 eaa, noin 20 km nykyisestä rannikosta. Alueen alava topografia on ehkä kuitenkin tehnyt siitä huonon asumista ajatellen.

Hervan siirtokuormausasema sijaitsee vain kilometri nykyisestä rannasta ja alueen arkeologinen potentiaali oli rautakauden lopulle sijoittuvassa asutuksessa tai muissa rakenteissa. Näistä ei kuitenkaan havaittu merkkejä.

Historiallisen ajan lähdemateriaalin perusteella ei löytynyt tietoja kummankaan alueen 1900-lukua varhaisemmasta historiallisen ajan asutuksesta eikä mitään siihen viittaavaa tullut inventoinnissa esiin.

Kuvaluettelo

Kuvaaja Vesa Laulumaa

AKDG6613:1 Hervan sähköaseman suunnittelualueen kaakkoisosaa. Vasemmassa laidassa Kivijärvensuo, johon alue päättyy. Droonikuva luoteesta.

AKDG6613:2 Hervan sähköaseman suunnittelualueen luoteisosaa. Droonikuva kaakosta.

AKDG6613:3 Inventointialueen maisemaa Hervassa. Kivijärvi ja sen ympärillä Kivijärvensuo. Droonikuva lännestä.

AKDG6613:4 Hervan siirtoalueen läntisen osan kallioaluetta. Kuva etelästä.

AKDG6613:5 Hervan siirtoalueelle johtavan soratien lähiympäristö oli myös inventointialuetta. Kuva lounaasta.

AKDG6613:6 Kallioaluetta Hervan siirtoalueen itälaidalla. Kuva etelästä.

AKDG6613:7 Tie ja hakkuuaukeaa alueen itälaidassa. Taustalla tuulivoimaloita. Kuva etelästä.

AKDG6613:8 Siirtoalueen läpi kulkee rautatie. Kuva etelästä.

Lähteet

Painetut lähteet

Okkonen, Jari 2003: Jättiläisen hautoja ja hirveitä kiviröykkiöitä – Pohjanmaan muinaisten kivistä rakennelmien arkeologiaa. Taideaineiden ja antropologian laitos, Oulun yliopisto.

Vuorela, Arto, Penttinen, Teea ja Lahdenperä, Anne-Maj 2009: Review of Bothnian Sea Shore-Level Displacement Data and Use of a GIS Tool to Estimate Isostatic Uplift. *Posiva. Working Report 2009-17*.

Arkistolähteet

Rostedt, Tapani 2015: Ii. Palokankaan tuulivoimapuiston arkeologinen inventointi. Keskipohjanmaan Arkeologiapalvelu. Museoviraston arkisto.

Internet-lähteet

Arkistolaitoksen digitaaliarkisto <http://digi.narc.fi>

Hakku- palvelu Geologian tutkimuskeskus <http://hakku.gtk.fi>

Maanmittauslaitos. Avoimien aineistojen tiedostopalvelu. <http://www.mml.fi>

Museovirasto. Kulttuuriympäristön palveluikkuna. <http://kyppe.fi>

Paikkatietoikkuna, <http://www.paikkatietoikkuna.fi>

Muut lähteet

Åberg, Susanne 2013: Litorinameren ylin ranta Suomessa. Pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopisto. Geotieteiden ja maantieteen laitos. Geologian osasto.